

NOTISER

Biblia pauperum. De fattigas bibel. En rik inspirationskälla för senmedeltiden. Ny edition med faksimil av blocktryck från 1400-talets mitt med svensk översättning- och kommentarer av Christina Sandquist Öberg. Appendix av Pia Bengtsson Melin. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm 2013. 126 s., ill. ISBN 978-91-7402-410-4.

Biblia pauperum (förkortat BP), de fattigas bibel, utgör en medeltida rikt illustrerad bibelutgåva med valda motiv från Jesu liv, död, uppståndelse och yttersta domen i Nya testamentet i samspel med motiv från Gamla testamentet. Den grundläggande tankegången i den typologiska bibeltolkning som tillämpas är att profetiorna i Gamla testamentet förebådar vad som senare kommer att hända i Nya testamentet. Därför måste sammanhängande gammaltestamentliga och nytestamentliga motiv avbildas på samma bildsida. De latinska texterna går under namnet *lectiones*, som utgör korta liknelser och profetspråk från Gamla testamentet eller utdrag ur Psaltaren. Därtill kommer texter som benämns *versus*, och de består av rimmade minnesverser. BP började sammanställas på 1200-talet, men den stora spridningen kom från och med 1400-talets mitt tack vare den nytillkomna tekniken med blocktryck. Man trycker bilden från ett träblock eller en hel stock.

BP har fått en stor betydelse som förebild för bildframställningar i många senmedeltida kyrkor i mellersta och norra Europa. I Sverige tog kyrkomålaren Albertus Pictor med sina många valv- och väggmålningar i kyrkor i Mälardalen starkt intryck av BP och dess typologiska bibeltolkning. Denna påverkan specialbelyses i ett appendix (s. 115–125) i den här recenserade källutgåvan, och det har författats av konstvetaren Pia Bengtsson Melin.

I föreliggande utgåva av BP har latindocenten Christina Sandquist Öberg transkriberat och nyöversatt dessa svårästa texter till modern svenska. Utgivaren har också redovisat utförliga kommentarer i notform gällande

både språk och innehåll (s. 101–108). Den urkund som använts utgörs av ett 40-bladigt blocktryck som förvaras i Biliothèque nationale de France i Paris. Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien har givit ut denna nyöversättning i sin monografiserie. Denna språk- och bildutgåva är till stor glädje för kulturhistorisk, kyrkohistorisk och kulturvetenskaplig forskning, särskilt med tanke på att latinkunskaperna har avtagit märkbart bland yngre forskare. Medeltidsforskningen måste hållas levande, och det har denna välutförda källutgåva givit vidgade förutsättningar till.

Anders Gustavsson, Oslo/Henån

Konstnärskolonin på Tyresö. Anna Meister m.fl. (red.). Prins Eugens Waldemarsudde, Stockholm 2013. 254 s., rikt illustrerad. ISBN 978-91-86265-12-0.

Utmärkande för 1800-talets konstliv är de många konstnärskolonier som grundades då.

Många av konstnärerna i kolonin i Grez-sur-Loing började återvända till Sverige, bland många andra Carl Larsson; på Skagen fanns en annan känd konstnärskoloni. Nils Kreuger, Karl Nordström och Richard Bergh höll till i Varberg och Gustaf Fjæstad och hans hustru Maja samlade målare och konsthandverkare vid sjön Racken i Värmland. Förebild för konstnärskolonin i Strindbergs *Röda rummet* anses vara den i Sickla.

Prins Eugen tillhörde aldrig någon av de kända svenska konstnärskolonierna, men kände väl till dem. Författaren Helena Nyblom lockade prinsen att komma ut till Tyresö och besöka henne och hennes make, som varit prinsens lärare i Uppsala. Prinsen kom tillsammans med skulptören Teodor Lundberg och han blev mycket förtjust i trakten. Prins Eugen hade långtgående planer på att låta Ferdinand Boberg uppföra ett sommarhus åt sig där, men det visade sig att det skulle bli mycket dyrt. Istället lät han Boberg utgå från sina skisser och uppföra Waldemarsudde.

Under tiden hyrde prinsen Lilla Tyresö av den påv-

lige markisen Claes Lagergren och där tillbringade han somrarna 1894–1912. Årligen bjöds någon eller några av hans konstnärsvänner dit för att vistas i den vackra naturen. Bland de återkommande gästerna fanns Richard Bergh och hans hustru Gerda, Viggo Johansen, som också räknades till Skagenmålarna, och hans hustru Martha, som tillhörde prinsens beundrare.

Konstpolitiskt skilde sig konstnärerna mycket åt, men en som prinsen gärna diskuterade politik med var Richard Bergh, i synnerhet efter den svensk-norska unionens upplösning. Några av målarna var inspirerade av den franska impressionismen, medan andra var emot den. I och med att Richard Bergh dog 1918, och hans hustru Gerda ett år senare, började intresset för att komma ut till Tyresö att avta; då hade konstnärskolonin bestått i närmare 30 år. Så småningom kom den att falla i glömska.

Prins Eugen målade enbart landskap: ”Mina landskap vill jag ju själv befolka, och jag vill att min person skall vara allenarådande där.” Friluftsmåleriet var populärt under 1800-talet och många studerade natur- och molnformationer; prinsen tillhörde dem som avbildade dem vid flera tillfällen och de blev mycket kända, bl.a. *Molnet*.

Som regel arbetade konstnärerna var och en på sitt håll under förmiddagarna, sedan träffades de ute eller inne och diskuterade och kritiserade varandras arbeten.

En del av kvinnorna som ingick i kolonin målade eller skrev även de.

Gunnar G:son Wennerberg kom ofta på besök. Han arbetade mycket med blommotiv, bl.a. inför Stockholmsutställningen 1897, då han arbetade för Gustafsbergs porslinsfabrik. Prinsen lärde sig mycket om blommor och växtlighet av honom.

Prins Eugen var intresserad av nymodigheter och med sin kamera förevigade han ofta naturen, gäster och de fester som förekom. Han skaffade tidigt bil.

Tyresös intressanta historia från forntid till början av 1900-talet behandlas i boken, och Herren till Tyresö, den påvliga markisen Claes Lagergren, får sin intressanta historia berättad. Hans äktenskap med den amerikanska arvtagerska Caroline Russel möjliggjorde köpet av Tyresö slott. Under första världskriget blev hemmet samlingspunkt för många författare och konstnärer, bl.a. Verner von Heidenstam, Georg Pauli, Anders Zorn och prins Eugen.

Boken avslutas med porträtt i ord och bild av prins Eugen, Teodor Lundberg och Ellen Lundberg Nyblom, Oscar Björck, Lennart Nyblom, Gunnar G:son Wennerberg, Richard Bergh, Helena Nyblom samt Viggo och Martha Johansen. Allra sist visas ett urval av prins Eugens Tyresöfotografier.

Margareta Tellenbach, Bjärred